

Motion till riksdagen 2025/26:3947

av **Gudrun Nordborg m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2025/26:150 Polisens användning av AI för ansiktsigenkänning i realtid

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en säkrare tillståndsprovning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till ett stärkt skydd för integritet, information och rättigheter i lagen om användning av AI-system för ansiktsigenkänning i realtid för brottsbekämpande ändamål och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagen om användning av AI-system för ansiktsigenkänning i realtid för brottsbekämpande ändamål bör tidsbegränsas och tillämpningen utvärderas och tillkännager detta för regeringen.

Regeringens förslag

I propositionen föreslår regeringen en ny lag som ska ge polisen möjlighet att använda AI-system för ansiktsigenkänning i realtid för att bekämpa brott. Syftet är att vända utvecklingen med allvarlig våldsbrottslighet, framför allt skjutningar och sprängningar inom den kriminella miljön, genom att ge polisen tillgång till effektiva och ändamålsenliga verktyg i sitt brottsbekämpande arbete. Den föreslagna lagen innebär att polisen ska få använda AI-tekniken när det är absolut nödvändigt för att lokalisera eller identifiera en person som t.ex. kan vara offer för människorov, människohandel eller exploatering som avser sexuella tjänster eller en person som är försvunnen och som misstänks ha utsatts för brott. Tekniken får även användas när det finns en överhängande risk att en person kommer att begå ett allvarligt brott som innebär fara för någon annans liv eller fysiska säkerhet. Polisen får därutöver använda AI-systemet för att lokalisera eller identifiera en person som misstänks för ett allvarligt brott med minst

fyra års fängelse i straffskalan eller som skäligen misstänks för försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott, när syftet är att utreda eller lagföra brottet. Detsamma gäller för en person som redan dömts för ett sådant brott, när åtgärden behövs för att verkställa den straffrättsliga påföljden.

Användningen ska vara proportionerlig och kräva ett tillstånd från åklagare eller domstol. I brådskande situationer får tekniken användas utan tillstånd, men en ansökan ska lämnas inom 24 timmar. Förslaget baseras helt på AI-förordningen. Tekniken får enbart användas som stöd i polisens verksamhet. En viktig begränsning som följer av AI-förordningen är att användningen alltid ska avse en på förhand utpekad person. Tekniken kommer därmed inte att kunna användas för allmän bevakning. Den nya lagen och övriga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Vänsterpartiets ställningstagande

Rättsakten om artificiell intelligens, AI-förordningen, är redan gällande rätt i Sverige. Vänsterpartiet i EU-parlamentet röstade för förordningen därför att den innebär en högst nödvändig reglering av användningen av AI inom EU. Syftet med AI-förordningen är att skapa harmoniserade regler för artificiell intelligens (AI) inom EU genom att säkerställa en hög skyddsnivå för hälsa, säkerhet och grundläggande rättigheter. Förordningen innehåller ett förbud mot att använda AI-system för ansiktsgenkänning i realtid. Det är en viktig bestämmelse eftersom det omöjliggör en sådan typ av massövervakning som förekommer i vissa auktoritära länder. En medlemsstat får dock besluta att i sin nationella rätt föreskriva en möjlighet att helt eller delvis tillåta användning av AI-system för ansiktsgenkänning i realtid på allmänt tillgängliga platser för brottsbekämpande ändamål. Enligt AI-förordningen får inget beslut som har negativa rättsföljder för en person fattas enbart på grundval av information från systemet för ansiktsgenkänning i realtid. Tekniken får alltså bara användas som stöd i polisens verksamhet.

Polisen fick 2020 klartecken av Datainspektionen att börja använda automatisk bildanalys vid brottsutredningar. Polisen använder alltså redan i dag i vissa fall automatisk bildanalys som kan innebära behandling av biometrisk data (ansiktsgenkänning). Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) granskade 2021 Polismyndighetens användning av Clearview AI för ansiktsgenkänning och kritiserade myndigheten för att hantera personuppgifter i strid med brottsdatalagen. Vänsterpartiet tycker att det är positivt att ansiktsgenkänning i realtid genom regeringens förslag får en tydlig reglering.

En del remissinstanser är kritiska mot förslaget utifrån flera aspekter. Det gäller bl.a. risk för diskriminering i förhållande till etnicitet (rasprofilering) och kön samt allmänhetens upplevelse av massövervakning. Det finns även risk för att förslaget leder till inskränkningar av mötes- och yttrandefriheten. Lagrådet skriver i sitt yttrande att förslaget väcker grundläggande frågor om vilka intrång i den personliga integriteten som den enskilde, i brottsbekämpningens intresse, ska behöva tåla och vilka medel för övervakning som staten bör ha tillgång till. I ljuset av regeringsformens och Europakonventionens bestämmelser om skydd mot övervakning och risken för att tekniken i framtiden kan komma att användas för andra ändamål än de som nu föreslås, finns det enligt Lagrådets mening anledning att anlägga ett mer restriktivt perspektiv än vad förslaget ger uttryck för. Vänsterpartiet instämmer i både remissinstansernas och Lagrådets farhågor. Vi föreslår därför ett antal åtgärder som på ett tydligt sätt ramar in

regeringens förslag så att riskerna med polisens användning av ansiktsigenkänning i realtid minimeras. Vi redogör närmare för våra förslag här nedan.

En säkrare tillståndsprövning

Regeringen föreslår att åklagare ska pröva frågan om tillstånd att använda AI-system för ansiktsigenkänning i realtid för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet. Tekniken ska också kunna användas för att verkställa en straffrättslig påföljd. Frågan ska prövas efter ansökan av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen. Allmänna domstolar föreslås pröva frågan om tillstånd att använda tekniken för att utreda eller lagföra brott. Frågan ska tas upp på ansökan av åklagare. Institutet för mänskliga rättigheter, Centrum för rättvisa och Civil Rights Defenders är positiva till att en domstol är tillståndsmyndighet för användning av tekniken för att utreda brott och lagföra en person. Remissinstanserna anser dock att en domstol bör vara tillståndsmyndighet även för övrig användning av tekniken. Enligt Sveriges advokatsamfund är domstolar mest lämpade att hantera samtliga tillståndsprövningar. Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas synpunkter. All användning av AI-system för ansiktsigenkänning i realtid enligt den nya lagen bör kräva domstolsbeslut. Det finns dessutom i förslaget en möjlighet för Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen att påbörja användning av AI-system för ansiktsigenkänning i realtid utan tillstånd om det är fara i dröjsmål. En ansökan om tillstånd ska göras utan onödigt dröjsmål, senast inom 24 timmar från det att användningen påbörjades.

Regeringen föreslår också att bestämmelserna om offentligt ombud *inte* ska tillämpas vid domstolens tillståndsprövning. Vidare föreslås ingen möjlighet att överklaga ett beslut om tillstånd att använda AI-system för ansiktsigenkänning i realtid. Sveriges advokatsamfund anser att frånvaro av offentliga ombud i praktiken innebär att den enskilde inte har rätt till ett kontradiktoriskt förfarande. Avsaknaden av ett sådant innebär en stor risk för konflikt med bestämmelserna om rättvis rättegång i bl.a. Europakonventionen. Advokatsamfundet avstyrker därför förslaget i den delen. Civil Rights Defenders föreslår att det i tillståndsprövningen hålls ett sammanträde och utses ett offentligt ombud samt att besluten ska vara överklagbara för båda parter. Även Sveriges advokatsamfund anser att åklagarens beslut ska kunna överklagas. Journalistförbundet och Tidningsutgivarna ifrågasätter förslaget om att det inte ska utses offentliga ombud. Vänsterpartiet instämmer med remissinstanserna och anser att såväl offentligt ombud som möjligheter att överklaga beslut om tillstånd behövs för att garantera rätts-säkerheten.

Regeringen bör ta initiativ till en säkrare tillståndsprövning i lagen om användning av AI-system för ansiktsigenkänning i realtid för brottsbekämpande ändamål.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Stärkt skydd för integritet, information och rättigheter

Regeringen föreslår att den som har identifierats eller lokaliserats genom en åtgärd enligt den nya lagen som gäller en brottsutredning eller lagföring ska underrättas om detta. Underrättelsen ska lämnas så snart det kan ske utan att det skadar syftet med åtgärden. I vissa situationer ska en underrättelse kunna skjutas upp på grund av sekretess. Vänsterpartiet anser, i likhet med Justitiekanslern, att kravet på underrättelse även bör gälla när tekniken har använts för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, och alltså inte enbart vid utredning eller lagföring.

Polisen använder redan i dag AI-system för analys och underrättelsearbete, t.ex. analysplattformen Palantir. Bolaget har utvecklat och levererat avancerade analys- och övervakningssystem till bl.a. amerikanska säkerhetsmyndigheter, migrationsmyndigheter som ICE och militära aktörer. Flera granskningar och forskningsrapporter har visat på stora risker kopplade till rättssäkerhet, transparens och diskriminering. Det finns också svårigheter att i praktiken kontrollera hur algoritmiska analyser påverkar beslut och prioriteringar. I ljuset av detta anser Vänsterpartiet att det är av synnerlig vikt att den information som genereras i och med användningen av AI-system för ansiktsigenkänning i realtid ägs av och stannar hos polisen. Data får under inga omständigheter riskera att spridas till eller användas av ägaren eller utvecklaren av AI-systemet.

I syfte att säkerställa att användning av AI-systemet inte leder till diskriminering, rasprofilering eller massövervakning eller inskränker grundlagsskyddade rättigheter bör obligatoriska och återkommande riskanalyser genomföras.

Regeringen bör ta initiativ till ett stärkt skydd för integritet, information och rättigheter i lagen om användning av AI-system för ansiktsigenkänning i realtid för brottsbekämpande ändamål. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Kontroll av nödvändighet och proportionalitet

För att se till att AI-system för ansiktsigenkänning i realtid tillämpas på ett rättssäkert, proportionellt och lagligt sätt behöver användningen utvärderas. Vi vill också säkerställa att metoden är nödvändig för brottsbekämpningen innan lagen permanentas. Vi föreslår därför en tidsbegränsning av lagen på förslagsvis fem år.

Lagen om användning av AI-system för ansiktsigenkänning i realtid för brottsbekämpande ändamål bör tidsbegränsas och tillämpningen utvärderas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Guðrun Nordborg (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Tony Haddou (V)

Håkan Svenneling (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)